

Izvorni naučni članak
UDK 355.426(=163.41)(497.13)

O LEGITIMNOSTI HRVATSKE “OLUJE“ NA REPUBLIKU SRPSKU KRAJINU

Doc. dr Božidar Veljković⁴⁶

Fakultet za turizam, Univerza v Maribor

Sažetak: U hrvatskoj laičkoj, političkoj pa čak i u stručnoj javnosti se već godinama, od završetka vojne i policijske akcije »Oluja«⁴⁷, (oružana agresija hrvatskih snaga na samoproglašenu Republiku Srpsku Krajinu) do danas, podržava tvrdnja o legitimnosti tog poduhvata. Politički, pravni, istorijski, ekonomski i bezbednosni razlozi i posledice tog čina hrvatskih oružanih snaga, jednu takvu tvrdnju relativizuju i čine veoma problematičnom. Etničko čišćenje, koje je vršila hrvatska država, imalo je za posledicu drastične demografske promene i migraciona kretanja srpskog naroda – biblijskih razmera. U radu se želi (cilj) da putem selektivnog istraživanja sekundarnih izvora, pronadjemo i povežemo brojne faktografije i činjenice, koje upućuju na tvrdnju o nelegitimnost jedne takve akcije. Isto tako, u ovom radu nastojimo da naučnom valorizacijom pravnih činjenica utvrdimo, da li, i u kojoj meri je vojna akcija hrvatske države bila legalno činjenje. Legitimnost nekog delovanja ili postupanja ne obezbeđuje pragmatična politička mobilizacija masa, već pre svega, snaga autoriteta istorijskih činjenica i njihova moralna, pravna i etička valorizacija. Istorijska nauka je, dosadašnjim izbegavanjem da se suoči sa događajima iz bliske prošlosti Jugozapadnog Balkana, sama sebi napravila veliku štetu.

Ključne reči: *Legitimnost, legalnost, pravo, etničko čišćenje, agresija, ljudska individualna i kolektivna prava.*

Summary: In Croatia even today many citizens, politicians and professionals disagree about the role of the OLUJA (armed intervention of Croatian armed forces in Republika Srpska Krajina). Some of them still doubt about the legitimacy of the intervention. Political, legal, historical, economical and security reasons and its consequences of the intervention are often put to question or even rejected. Ethnic cleansing performed by caused radical demographic changes and provoked many emigration movements of Serbian people in this region. In this paper using secondary sources, we try to find and connect many factors that lead us to the notion that intervention of Croatian armed forces was illegitimate. Our investigation shows that political mobilization of the masses as a legitimate source of intervention could not prevail, when historical, legal, moral and cultural facts are in place. We argue that science made a great mistake avoiding the historical events in the area of South -East Balkan, which followed the intervention in Republika Srpska Krajina.

Keywords: *legitimacy, legal, law, ethnic cleansing, aggression, individual and collective human rights*

⁴⁶ Doktor političkih nauka, profesor Univerziteta

⁴⁷ Oružana vojna agresija hrvatskih snaga na samoproglašenu Republiku Srpsku Krajinu, koja je uz logističku podršku (naoružavanje i obučavanje hrvatskih snaga, kao i intenzivno izvodjenje elektronskog dejstvovanja te uništenja radarskih sistema i sistema protiv vazdušne odbrane RSK u području Knina), Nato pakta, Nemačke i SAD, efektivno trajala Od 5. do 15 avgusta 1995. godine.

Uvod

Aktuelnost ove teme nije u tome što obraduje vojnu akciju (»Oluja«) hrvatskih snaga, koja se dogodila pre punih petnaest godina, već u činjenici da u hrvatskoj ali i evropskoj stručnoj i političkoj javnosti, još uvek ne postoji spremnost kritičkog preispitivanja toliko puta naglašavane legalnosti i legitimnosti tog čina. Čak i izjava aktuelnog predsednika države Hrvatske Ive Josipovića, koji kaže: »Oluja je briljantna pobjeda, izvedena po svim pravilima ratovanja, poštujući međunarodne konvencije«⁴⁸, upućuje na neupitnost i konačnu ocenu ovog čina. Sa političkog aspekta, neprekidno naglašavanje legitimnosti ovog čina, ako imamo u vidu osnovne kategorije politike⁴⁹, može da bude razumljivo. Medjutim, ova vojna akcija hrvatskih snaga na samoprolašenu Republiku Srpsku Krajinu (RSK), imajući u vidu uzroke i posledice, zaslužuje stručnu i naučnu valorizaciju, koja je do danas izostala. U našem istraživanju polazimo od političke, pravne ali i etičke geneze vojne akcije (*agresije*) na RSK, kako bi na taj način ukazali na značajne previde u interpretiranju novije istorije južnoslovenskih naroda, nekadašnje Jugoslavije. Bez kritičkog preispitivanja argumenata iz prošlosti, nema i ne može biti niti sadašnjosti, a još manje budućnosti na drevnim prostorima uvek neuralgičnog Balkana. Kao što smo već napomenuli, u radu ćemo se služiti metodama istraživanja primarnih i sekundarnih izvora.

U procesu istraživanja za potrebe ovog rada, suočili smo se s problemom, kako daleko ili istorijski duboko posegnuti za izvorima, koji bi nam pomogli pri iznalaženju odgovora na pitanje, da li je hrvatska vojna i policijska akcija na RSK zaista bio legalan i legitimni čin!? Naime, intenzivnost i turbolentnost odnosa medju južnoslovenskim narodima Balkana su, kako pokazuju istorijska iskustva, posledica sukobljavanja interesa uglavnom stranih velikih sila. U borbi za svoje interese, te sile su stalno vodile politiku (*divide et impera*) konfrontacije između naroda Balkana, kako bi na najlakši način ostvarivali svoje ciljeve. Budući da je dubina istraživanja određena vrstom rada i redakcijskim ograničenjima, te da u političkoj i stručnoj javnosti postoji nikad i ničim argumentovana nekakva saglasnost, o tome da je poslednja Jugoslavija bila najbolja zajednička država (*o, kakvog li nonsensa i ironije politike*), to ćemo glavne premise za zaključak ponajviše crpeti iz ovog perioda. Naravno, ključne premise za ozbiljniji razgovor o legalnosti i legitimnosti činjenja pojedinih južnoslovenskih naroda Balkana u vremenu od 1991 – 1995. godine, se nalaze u činjenicama, koje su dovele do nastanka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kao prve zajedničke države i kasnije Kraljevine Jugoslavije a onda i Republike Jugoslavije.

⁴⁸ Predsednik Hrvatske Ivo Josipović, 2010., na 15. godišnjicu »Oluje«, NIN, br. 3147 od 21. aprila 2011, str. 21

⁴⁹ Interes i moć su dve temeljne kategorije politike, čijom kombinacijom se postižu mogući ciljevi.

1. Osnovne napomene o razumevanju i upotrebi pojma legitimnost

Pojam legitimnost je danas na velikim mukama, baš kao i pojam demokratija. Svako, prema svojim potrebama i intuiciji upotrebljava ovaj pojam, a da se pri tome ne zapita za njegovu suštinu. Zato ukratko pogledajmo neka svojstva ovog tako često upotrebljavanog pojma. »Pod legitimnošću se podrazumeva prihvatanje određenih institucija vlasti odnosno nosilaca vlasti (*uopšte ili u pojedinim situacijama*) od strane pripadnika jednog političkog tela odnosno društva zato što su ove institucije u saglasnosti sa nekim višim principima ili proceduralnim pravilima o vršenju vlasti«⁵⁰. Tradicionalno razumevanje legitimnosti se povezuje sa podrškom pripadnika neke zajednice organima vlasti u svemu onome što ti organi rade. Drugim rečima, legitimnost izvire iz zajedničkih interesa organa vlasti i ljudi, koji tu vlast podržavaju.

»Legitimne političke institucije i vlast su zakoniti u jednom 'višem smislu' nego što je pravna zakonitost; one mogu biti u saglasnosti sa zakonima pozitivnog prava (*koje su same donele*) ali da im javno mnjenje ili kompetentna društvena kritika odriču legitimnost. [...] Veber (*Max Weber*) na osnovu svog shvatanja sociologije, legitimnu vlast deli u tri vrste, prema motivima koji prožimaju ponašanja pojedinaca koji se pokoravaju vlasti. Veber drži da je vlast racionalna (*zakonska*) ukoliko počiva na opštim pravilima koja važe za sve članove zajednice; tradicionalna vlast se zasniva na veri u svetost oduvek postojećeg poredaka i najviše vlasti. Harizmatička vlast, ne poznaje pravila, ni racionalno uspostavljena ni tradicionalna i čini prelaznu pojavu koja se obično javlja u periodima kriza. Harizmatička vlast se zasniva na afektivnoj predanosti ličnosti vođe i njegovim božanskim svojstvima. Poslušnost se duguje samo vođji, i to zbog njegovih izuzetnih ličnih osobina a ne zbog toga što on zauzima određeni položaj ili uživa tradicionalno dostojanstvo.«⁵¹

U savremnim uslovima, razumevanje suštine pojma legitimnost, u smislu određene društvene vrednosti, zahteva i neke dodatne uslove. O legitimnosti kao društvenoj vrednosti i kriterijumu za određivanje opravdanosti (ne)činjenja pojedinca, grupe ili političkog tela, a naročito vlasti, možemo govoriti samo onda - ako se podrška izražava u demokratskom ambijentu i kada podrška nije u suprotnosti sa etičkim načelima, kada rezultati podrške ne ugrožavaju osnovna i kolektivna ljudska prava i slobode. Dogadjanja na prostorima poslednje zajedničke države južnoslovenskih naroda u periodu od 1991 do 1995. godine, iznenadila su samo one, koji smatraju da iz iskustava prošlosti ne treba ništa učiti. Istorijska iskustva naših prostora kazuju, da je potreba za zajedničkom državom bila motivisana veoma oprečnim interesima i ciljevima naroda, koji su ušli u tu zajedničku državu. Nadalje, istorijske činjenice svedoče, da nikada nije postojala ravnoteža između onoga što je

⁵⁰ Djurić., M., i naučna grupa, (1975). Legitimnost, Politička Enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, str. 502/503.

⁵¹ Isto

svaki narod ponaosob uložio u nastanak države, čime bi legitimisao pravo na participaciju u ubiranju učinaka, i onoga što je pojedini narod dobio rasturanjem (*učesće u nasledju*) zajedničke države. Treba reći da legitimnost nekog delanja ili postupanja ne obezbeđuje pragmatična politička mobilizacija i afektivizacija masa, već pre svega, snaga autoriteta istorijskih činjenica i njihova moralna, pravna i etička valorizacija.

Drugim rečima, legitimnost je u uslovima desuverenizacije država i subjektivizacije građana, sve više etička i moralna kategorija. Legitimnost je u pravnoj teoriji građana pre svega na etičkom odnosu ravnoteže između »količine« prava i obaveza. Ulozima u zajednički cilj, se legitimise pravo na učesće u podeli korisnosti postignutog cilja. Racionalno razumevanje pojma legitimnost (M. Weber) se zauzima za određivanje opštih pravila koja važe za sve podjednako. Utoliko je problematičniji odnos javnosti (laičke, političke i stručne) u proglašavanju vojne akcije hrvatskih snaga na RSK za legitiman čin. Problematično je prihvatiti kao izraze legitimnog, sva ona činjenja, koja su nastala na efektima harizmatičke vlasti. Efekti harizmatičke vlasti se, kao što smo rekli, zasnivaju na afektivnoj predanosti ličnosti vodje i njegovim 'božanskim' svojstvima. Pretpostavimo afektivni učinak Tudjmanove zapovesti na Brionima 31. jula 1995. godine pred početak »Olujek«: Naneti im takve gubitke, da Srbi praktično nestanu! Može li iko danas od savremenika i svedoka događanja o kojima je reč u ovom radu da kaže, da Franjo Tudjman nije bio harizmatički vodja u vremenu od 1990. do 1995. godine?!

Polaganje prava hrvatske vlasti na tradicionalne srpske etničke zemlje i krajeve, na osnovu rezultata učesća u oslobodilačkom i građanskom ratu 1941 – 1945 godine je, ako idemo tragom činjenica, veoma sporno. Isto tako ustavna podela teritorija, koja je vršena na osnovu Avnojevskih principa, u istoj meri je problematična, posebno ako uvažimo činjenicu da je Avnoj bio organ KPJ za nasilno i oružano preotimanje vlasti. Imajući u obzir Badinterov pristup instant i naručene sukcesije Jugoslavije, teško se može izvući zaključak o tome, da su progoni, deportacije, proterivanje, ubijanje civila, spaljivanje čitavih naselje – etničko čišćenje, legitiman čin. Jedan od ciljeva ovog rada je da postigne, da se barem argumentovano o ovom pitanju javno razgovara!?

Akademik Smilja Avramov u radu navodi „Izvor legitimiteta i legaliteta Jugoslavije ne počiva na Avnoju i revoluciji, nego na vojnim, političkim i moralnim uspesima Srbije u ratovima koje je vodila, uvek u savezu ili koaliciji sa Zapadom. Na toj osnovi formulisani su ugovori posle prvog i drugog svetskog rata«⁵². U nastavku rada, pokušaćemo da utvrdimo, u kakvoj meri je Avnoj⁵³ zaista izvor legaliteta i legitimiteta Jugoslavije i svih onih prava, na koja se pozivaju njeni narodi?

⁵² Smilja Avramov, Strategija zaborava i falsifikovanje stvarnosti, Geopolitika, april 2001, str. 8, Beograd

⁵³ Antifašističko veće narodnog oslobodjenja Jugoslavije, političko predstavništvo komunističkog pokreta, sastavljeno isključivo od komunističkih pristalica, koji nisu bili legitimni predstavnici naroda Jugoslavije.

2. Formalno pravni aspekti legalnosti i legitimnosti »Oluje«

2.1. O aspektima legitimnosti AVNOJ-a

Avnoj je često i neodgovorno upotrebljavan u istorijskoj i pravnoj nauci kao izvor za označavanje legalnosti i legitimiteta prava naroda i nacionalnih manjina na prostorima nekadašnje Jugoslavije, pa odande izvode sva svoja prava na teritorije i svoje nacionalne države i državnosti. Nažalost, čak i u procesu razbijanja Jugoslavije radi uništenja komunističke diktature, dogodilo se je da su zemlje, koje su vodile taj proces preko Badinterove komisije, prihvatile Avnojevske granice kao najgorčijeg ploda komunizma. Naime, Avnoj niti je bio legalan niti je imao legitimnost. To je bilo vreme, kada je Komunistička Partije Jugoslavije, u skladu sa tada važećom nacionalnom politikom, osnovala komunističke partije Slovenije, Hrvatske, BiH, Makedonije, ali ne i Srbije. Srpski narod kao nosilac narodnoslobodilačke borbe u dva antifašistička fronta (KPJ i Kraljeva Vojska Jugoslavije u Otadžbini), je jedini ostao bez političkog predstavništva, bez svoje komunističke partije u vreme kada su se donosile najvažnije odluke o komunističkoj budućnosti Jugoslavije.

»U nameri da iskoristi borbu protiv okupatora kao sredstvo za osvajanje vlasti, Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) je od leta 1941. počela da stvara paralelne organe vlasti, narodno oslobodilačke odbore (NOO). Beskompromisnom propagandom, zastrašivanjem političkih neistomišljenika i otvorenom eliminacijom predstavnika legalnih jugoslovenskih organa vlasti, KPJ je nameravala da stvori novu piramidu vlasti pod svojom kontrolom⁵⁴. Odluke Avnoja su bile nadustavne, što označi da su svi potonji ustavi bili vezani ovom odlukom, tj. da su one postale nepromenljive. Zanimljivo, da su se devedesetih godina prošlog veka, u vreme raspada Jugoslavije, njeni narodi pozivali upravo na legitimnost Avnojevskih odluka prilikom upotrebe prava na samoopredeljenje i odcepljenje, koje je istaknuto na 2. Avnoju i koje je redovno ugradjivano u sve kasnije donešene ustave. Dakle, radi se o dokumenti, koji zaista nije imao narodnu podršku, koji je bio sasvim nelegalan i nelegitiman, na čijim odlukama se izvodila legitimnost za secesionistička činjenja. U nastavku iznosimo faktografiju o radu Avnoja, koja govori u prilog tvrdnjama o njegovoj apsolutnoj nelegitimnosti.

»Tito je već jeseni 1943. godine kada su njegove jedinice nadzirale jedva četvrtinu jugoslovenskog prostora, odlučio da se kruniše kao prvi predsednik privremene jugoslovenske vlade. U početku novembra je iz Jajca pisao svom prvom predpostavljenom, predsedniku Antifašističkog veća narodnog oslobodjenja Jugoslavije Ivanu Ribaru i govori mu 'da je hitno potrebno sazvati plenum Avnoja-a', kada ga je obavestio da je već sastavio vladu a sebe izabrao za njenog predsednika. [...]. Nakon uvodne ceremonija je nastupio izvestilac verifikacijske komisije, bosanski student Todor Vujasinović: 'Predlažem, da pored 142 ovlašćenja prisutnih delegata verifikujemo ne samo 108 odsutnih, već da prihvatimo kao prisutne

⁵⁴ Dušan, Bataković., (2006). *Novija istorija srpskog naroda, Naš dom*, str. 356. Beograd

takodje 11 odсутnih drugova iz Sandžaka i 42 odsutnih iz Makedonije'. Zapisničar ovog zasedanja je veoma savesno zapisao reakciju manjine 142 delegata, koji su odlučivali u ime većine odsutnih delegata zasedanja; Predsedavajući: Da li je izveštaj verifikacijskog odbora prihvaćeno? (Povici: Prihvaćeno. Aplauz). Da li je prihvaćen predlog, da se verifikuju ovlašćenja odsutnih (Povici: Prihvaćeno!!! Gromoglasni aplauz!)⁵⁵.

Zbog dužine teksta nismo u celosti citirali arhivski izvor, pa skraćeno navodimo na njegovu osnovu, da je na isti način prihvaćen Titov referat, Deklaracija, kojom je Avnoj sebe proglasio 'vrhovno zakonodavno i predstavničko telo' naroda Jugoslavije. »Nekoliko meseci kasnije, Tito je u jednom svom podužem članku tvrdio, da je na 'plenumu učestvovalo 240 delegata iz svih krajeva naše zemlje'. Pomoću moskovskih prijatelja članak je preveden na engleski jezik i objavljen u SAD i u Engleskoj. U tom svom članku Tito je naglasio: 'Danas, mi imamo svoju prvu narodnu vladu, koju je izabrao sam narod'⁵⁶. Toliko o legalnosti i legitimnosti Avnoja.

2.2. Legitimnost i Ustav SFRJ iz 1974. godine

Ustav SFRJ iz 1974. godine, u prvom pasusu 5. člana kaže da je »Teritorija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije jedinstvena«, a u trećem pasusu istog člana se kaže, »Granica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ne može se mijenjati bez saglasnosti svih republika i autonomnih pokrajina«. To znači da je Ustav obezbedjivao pravne puteve i demokratska načela za ostvarivanje prava naroda na samoopredeljenje. I isto onako, kako je bila potrebna saglasnost naroda za stvaranje zajedničke i jedinstvene države, u formalnom pravnom, političkom i etičkom smislu, je jednako tako bila potrebna ista saglasnost za njeno rasturanje ili dezintegraciju. Naime, u Osnovnim načelima u prvom odeljku stoji: «Narodi Jugoslavije polazeći od prava svakog naroda na samoopredeljenje [...] ujedinili se u saveznu republiku [...] i stvorili socijalističku, federativnu zajednicu – Socijal. Federativnu Republiku Jugoslaviju»⁵⁷.

Dakle, Ustav iz 1974. godine, posebno naglašava da su Jugoslaviju stvorili narodi, pa su oni onda nužno i jedini nosioci njene suverenosti. Praksa je međjutim pokazala, da saglasnosti oko rasturanja Jugoslavije nije bilo, niti na nivou republika, niti na nivou naroda, pa zato nije razumno govoriti o legalnosti i legitimnosti rasturanja države secesionističkim i građanskim ratovima. Ustav SFRJ nedvosmisleno određuje pravne puteve i politička načela za prestanak postojanja zajedničke države. Činjenica je, da ustavne odredbe sa strane Slovenaca i Hrvata, ali i Muslimana (*bez obzira što o ovoj etničkoj kategoriji postoji mnoštvo nejasnoća*) nisu

⁵⁵ Pero Simić., (2009). Tito – skrivnost stoeletja. Povzetek Delo - Mag 19. oktober 2009., str. 52. Ljubljana

⁵⁶ Pero Simić., (2009). Tito – skrivnost stoeletja. Povzetek Delo - Mag 19. oktober 2009., str. 52. Ljubljana

⁵⁷ Ustav SFR Jugoslavije, (1974). Narodno sveučilište grada, Centar za aktualni politički studij, str. 38. Zagreb

poštovane, pa i sva njihova secesionistička činjenja sa stajališta Jugoslavije kao celine, ne temelje niti na legalnosti niti na legitimnosti. Na nivou republika sa stajališta Ustava SFRJ iz 1974. godine, legalnost postoji samo u slučaju osamostaljenja Makedonije i Crne Gore. Makedonija i onaj deo ostatka Jugoslavije, na kome je priznat državni kontinuitet, a kasnije nazvana Savezna Republika Jugoslavija (SRJ), postigle su sporazum o razdruživanju, onako kako to predviđa međunarodno pravo (*da se granice između pojedinih delova mogu menjati međusobnim dogovorom*), i zbog toga legalnost ovog čina nije problematična. Međutim, ako su Crnogorci nominalni titulari i nosioci suverenosti i državnosti Crne Gore, zbog uloge nacionalnih manjina na referendumu o odcepljenju od SRJ, odnosno od Srbije, legitimnost tog čina je bila problematična.

2.3. Legitimnost „Oluje“ i Ustav SR Hrvatske

»Hrvatski narod, zajedno sa srpskim narodom i narodnostima u Hrvatskoj, [...] izvojevao je u zajedničkoj borbi nacionalnu slobodu i uspostavio svoju državu – Socijalističku Republiku Hrvatsku.«⁵⁸ »Socijalistička Republika Hrvatska je nacionalna država hrvatskog naroda, država srpskog naroda u Hrvatskoj i država narodnosti koji u njoj žive«⁵⁹. Odredbe, koje je sadržavao Ustav Hrvatske sve do donošenja novog hrvatskog ustava 22. decembra 1990. godine, garantovale su srpskom narodu koji je živio na području SR Hrvatske, status naroda sa svim onim pravima, koja nosi takav status a pre svega pravo na samoopredeljenje. Takav status je proizašao iz vrlo čvrstih istorijskih, pravnih i političkih razloga. Naime, srpska krajina, na potezu od Severne Dalmacije, preko Banije, Like, Korduna, Srednje i Zapadne Slavonije do Baranje, je neoporiva istorijska činjenica, koja je još u vremenu Austro-Ugarske uživala pored autonomnih kulturnih prava i politička prava i slobode. Ta činjenica je doprinela, da je srpski narod u vreme stvaranja države Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine sa sedištem u Zagrebu (*Zagrebačko vijeće*), svojom relativom većinom u toj privremenoj tvorevini bio vodeći etnički konstituent. Imajući u vidu izuzetne zasluge srpskog naroda (*oslobodilačka borba u Jugoslaviji je imala srpski karakter – J. Broz*), za oslobodjenje Jugoslavije je u ustavu Hrvatske zapisano, da je Hrvatska nacionalna država hrvatskog naroda i država srpskog naroda.

Nakon svega, 22. decembra 1990, preglasavanjem je skupština Hrvatske na sednici sva tri veća, Hrvatsku proglasila nacionalnom državom hrvatskog naroda. Tako su Srbi izbačeni iz ustava i od konstitutivnog naroda, postali nacionalna manjina. Promenjena je zastava, dakle vraćena šahovnica na njoj, ukinut je dinar i uvedena kuna, Radio televizija Hrvatske je postala Hrvatska radio televizija i intezivirana je antisrpska

⁵⁸ Ustav SR Hrvatske, (1974). Osnovna načela, Narodno sveučilište grada, Centar za aktualni politički studij, str. 224. Zagreb

⁵⁹ Ustav SR Hrvatske, (1974). Član 1. Narodno sveučilište grada, Centar za aktualni politički studij, str. 245. Zagreb

propaganda (*otpuštanje Srba iz javnih službi, sprečavanje zaposlenja, misteriozna i nikad ne razjašnjena ubistva itd.*) te započeta akcija za odcepljenje Hrvatske od SFR Jugoslavije. Uspomene na period ustaške Hrvatske od 1940 – 41. godine, brzo su se vratile u sećanje potomaka poklanog naroda koji zapravo i danas nezna koliko ga nema. Izlaz iz ove situacije Srbi nalaze 28. februara 1991. godine u donošenju Deklaracije o izdvajanju iz Hrvatske, ukoliko ona ode iz Jugoslavije. Hrvatska vlast odmah odgovara (2-3. mart 1991) oružanim napadima i pokušajem da zauzme Pakrac. Već 31. marta 1991. godine, novi sukobi u Krajini: hrvatska specijalna policija protiv lokalne srpske policije, gde je bilo na desetine mrtvih. Onda slede napadi hrvatskih snaga na Borovo Selo 2. maja 1991. godine i tako u nedogled. Hrvatska sprovodi referendum o odcepljenju od Jugoslavije (19. maja 1991. godine) na kome Srbi ne učestvuju. Na referendum je izašlo 83% birača a za odcepljenje glasalo je 94% birača. Već 26. juna 1991. godine, Hrvatska proglašava Nezavisnu Državu Hrvatsku. Tako je hrvatska politika ukinula sva legitimna prava srpskog naroda, koja su proizilazila iz statusa konstitutivnog naroda.

Postavlja se jednostavno pitanje, budući da su i Srbi kao i Hrvati u SR Hrvatskoj imali isti, jednaki politički status konstituenta hrvatske državnosti, zbog čega je pravo Hrvata da odu iz zajedničke države bilo jače od prava Srba da ostanu u zajedničkoj državi, koja je i bila cilj svih njihovih vojevanja i stradanja? Ili, ako je demokratsko pravo na referendum o svojoj sudbini univerzalno pravo, zbog čega se rezultati referenduma priznavaju Hrvatima, ali ne i Srbima? Ako međunarodno pravo priznaje pravo na samoopredeljenje narodima, zbog čega ono ne važi za srpski narod? O genezi udruženog zločinačkog pothvata, kako je akciju »Oluja« nazvao Međunarodni krivični sud u Hagu, prilikom izricanja presuda hrvatskim generalima (15. aprila 2011) i najvišem državnom vrhu, govore i neka svedočenja Josipa Boljkovca hrvatskog ministra unutrašnjih poslova u vreme predsednikovanja Franje Tuđmana.

»Kada me je Glavaš za vreme svedočenja optužio da sam ga gonio zbog rušenja mosta ne reci Dravi u Osijeku, s obrazloženjem kako je to uradio da bi se Osijek zaštitio od tenkova JNA, ja sam rekao da je JNA tog momenta bila regularna vojska jedne međunarodno priznate države, a Hrvatska – koja tada još nije bila priznata – deo Jugoslavije. Potom sam objašnjavao ko je tada prvi počeo sa oružanim sukobima u tom delu Slavonije, objašnjava Boljkovac u iskazu i navodi: »Rekao sam da su napadnuti Srbi i Jugoslavija, a ne Hrvatska«.

»Druga, dakle ne manja greška koju je Zapad konstruisao kroz društveni inženjering, jeste zamena teza. Jedina legalna oružana sila JNA koja je po međunarodnom pravu imala jedino pravnu zaštitu, a na osnovu Ustava bila je obavezna da štiti teritorijalni integritet i nezavisnost zemlje, proglašena je od strane Zapada za 'agresora', što je nezabeleženo u istoriji - agresija na sopstvenu zemlju – a ustanici, koji po međunarodnom pravu ne uživaju nikakvu zaštitu, proglašeni su za 'legalne borce... U svakom slučaju jedna istrošena i besmislena floskula Zapada, kojom agresiju

pokriva frazom o ljudskim pravima, predstavlja ironiju bez presedana u civilizovanom svetu⁶⁰. Nije teško zaključiti da je međunarodno političko okruženje bilo to, koje je ustvari kršilo određene osnovne vrednosne i pravne kriterijume i na taj način falsifikovalo događaje. Na falsifikovanju događaja, kao u slučaju raspada Jugoslavije, ne može se tražiti legitimitet za radnje i činjenja, koja su unapred u suprotnosti sa osnovnim ljudskim pravima i slobodama, ali u suprotnosti i sa elementarnim načelima vladavine prava za koje se mnoge države formalno zauzimaju.

2.4. Legitimnost hrvatske operacije »Oluje« u uslovima prvostepene presude Haškog suda

Međunarodni krivični sud u Hagu (International Criminal Court - ICC) je 15. aprila 2011., izrekao Anti Gotovini, Ivanu Čermaku i Mladenu Markaču presudu na temelju navoda da su sudjelovali u udruženom zločinačkom pothvatu. Cilj tog navedenog zločinačkog pothvata bilo je trajno uklanjanje srpskog stanovništva iz područja Krajine (etničko čišćenje). Vijeće je zaključilo da je Franjo Tuđman, glavni politički i vojni vođa u Hrvatskoj prije, tokom i nakon perioda optužnice, bio ključni član udruženog zločinačkog pothvata. Sud je Gotovinu i Markača proglasilo krivim po osnovu udruženog zločinačkog pothvata, na čijem čelu je dokazano stajao sam tadašnji predsjednik Franjo Tuđman sa najvišim državnim vrhom. »Boljkovac takodje napominje da je Tuđman 'želio rat po svaku cijenu' i objašnjava: »Rat nije bio nužnost već namjera. Po tom njegovom konceptu, Srbi su trebali nestati iz Hrvatske.«⁶¹

U Brionskim transkriptima sa sastanka predsjednika Hrvatske Franje Tuđmana sa najvišim vojnim vrhom, postignut je dogovor, kako rešiti srpsko pitanje: Rešenje je, rekao je Tuđman, "da nanesimo takve udarce da Srbi praktično nestanu, odnosno da ono što nećemo odmah zahvatiti da mora kapitulirati u nekoliko dana⁶²." Veoma netačna je tvrdnja, da je hrvatska vlast akcijama poput »Bljeska« ili »Oluje« želela takozvanu integraciju RSK u sastav Hrvatske. Radilo se ustvari o večno prisutnoj ideji o Srbima kao remetilačkom faktoru, koga je bilo potrebno fizički ukloniti. Dakle, kao što je i Haški sud presudio, radilo se o etničkom čišćenju.

Možda je, u smislu faktografiranja tvrdnji o postojanju zločina progona i etničkog čišćenja, zanimljiva tvrdnja nekadašnjeg predsjednika Mesića. »Bivši predsjednik Hrvatske Stjepan Mesić izjavio je da je državni vrh znao za ratne zločine hrvatske strane tokom poslednjeg rata, kao i da je bio prisutan kada je jedan tamošnji ministar referisao Franji Tuđmanu da se srpska sela u zapadnoj Slavoniji pale u tri smene. 'Bio sam čvrsto uvuveren, a uveren sam i danas, da je nama Haški sud bio potreban zato što u Hrvatskoj nije bilo političke volje da sami procesuiramo ratne zločine

⁶⁰ Smilja Avramov, Strategija zaborava i falsifikovanje stvarnosti, Geopolitika, april 2001, str. 8, Beograd

⁶¹ Josip Boljkovac: Tuđman je želeo rat po svaku cenu, Intervju 12. februara u Zagrebu, Politika 13. februar, Beograd

⁶² Brionski transkripti, Tanjug | 16. 04. 2011. - 23:22h), Blic, Beograd.

koji su se nepobitno dogodili na našoj strani. Pri tome, nema nikakve sumnje da je državni vrh za te zločine znao« naveo je Mesić u tekstu za riječki Novi list« (*Politika Beograd, objavljeno: 22.04.2011*).

Pravno i moralno su, u vreme Oluje i nakon nje do danas, veoma sporne kategorije branioци i oslobodjenje Krajine od srpskog okupatora!? Naime, odbaranu Krajine su izvodili Srbi, građani i stanovnici ovog područja, koji tu žive na svom pradedovskom ognjištu najmanje pet vekova. Istinsku agresiju na Krajinu vršile su, u prvim godinama rata, kao što je posvedočio i sam hrvatski ministar unutrašnjih poslova Josip Boljkovac, paravoјne, ilegalne i legionarske voјne formacije. I sam, za sada nepravosnažno osudjeni Gotovina, je bio pre dolaska na područje srpske krajine, legionar. Po kom osnovu bi Srbi morali da sumnjaju u svoje pravo da brane svoju zemlju? Po kom osnovu su hrvatske snage imale pravo da voјnom silom zauzimaju tuđu zemlju, da deportuju i progone srpski narod sa svoje vekovne zemlje? Po kom osnovu su hrvatske snage imale pravo da agresijom na RSK prekrše ugovor o zaštićenim zonama?

Imajući u obzir da su SAD bile mentor⁶³ i saučesnik⁶⁴ (*mada, se danas nakon presude Haškog suda te uloge Amerikanci odriču*) u agresiji na Republiku Srpsku Krajinu, postoje osnove za tužbu pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu. Naime, po načelima američkog odnosno anglo-saksonskog precedentnog prava, Amerika može da bude tužena za nečinjenje sprečavanja etničkog čišćenja, koje je nesumnjivo počinjeno. Dakle, isto onako i iz istih razloga, kao što je Srbija osudjena u slučaju Srebrenice, za nečinjenje kojim bi se sprečio tamošnji počinjeni ratni zločin. A ako do tužbe ne dodje (*naravno, u ime RSK to nema ko da učini, a sadašnja vlast koja ignoriše Srbe izvan Srbije to nikada ne bi učinila*), SAD bi mogle da donesu Rezoluciju, kojom osudjuju etničko čišćenje Avnojevske Hrvatske od Srba, onako kako je srpski parlament doneo Rezoluciju o Srebrenici i osudio zločin. Jer, prema rečima Pitera Galbrajta u Zagrebu; »Haški sud nije sudio za Oluju, već da li su Tudjman i generali napravili zaveru da uklone Srbe iz Krajine, rekao je bivši američki ambasador i dodao, da je sud ustanovio da jesu i da je to udruženi zločinački poduhvat⁶⁵. I ne sasvim na kraju, nosioci prava na odcepljenje od međunarodno priznatih država su narodi, a ne republike, kako je to 1992. godine odlučila Badinterova komisija i tako kršila odredbe Povelje OUN. Dakle ni iz tog naslova se ne može izvoditi legitimnost za akciju hrvatskih voјnih snaga protiv RSK. Naime, iz Jugoslavije je mogao izaći hrvatski narod, koji ne sme ničim ograničavati to isto pravo srpskom narodu da izadje iz Hrvatske.

⁶³ Amerikanci su obučavali pripadnike hrvatskih voјnih snaga za rat odnosno agresiju na Republiku Srpsku Krajinu

⁶⁴ Amerikanci su svojim avionima potpuno uništili radarske stanice i sisteme protiv-vazdušne odbrane Knina, kao pripremu za napad hrvatskih snaga.

⁶⁵ Galbrajt: SAD nisu dale zeleno svetlo za Oluju, *Politika*, elektronsko izdanje, 25. april 2011

Zaključak

Ovim radom se želi skrenuti pažnja političkoj i stručnoj javnosti, da je potrebno da se otvori kolikogod je to moguće jedna neutralna i nezavisna rasprava, sine ira et studio, o događajima iz bliske prošlosti na prostorima nekadašnje zajedničke države Jugoslavije. Naravno, presuda Haškog suda hrvatskim generalima optuženim pred ovim sudom, dodatno je potstakla na potrebu po istraživanju ovog razdoblja bliske istorijske prošlosti. To toliko pre, što je za pomirenje, mir i stabilnost na ovim prostorima nezamisliva situacija kada isti događaj jedna strani u sukobu doživljava kao svoje najveće stradanje i tragediju a druga kao svoj najveći uspeh i razlog za slavlje i antisrpsku euforoju koja tradicionalno prati 5. avgust 1995. godine. Do danas se u hrvatskoj političkoj pa i stručnoj javnosti podržava mišljenje o legitimnosti vojne akcije »Oluja« protiv RSK, bez obzira na, način izvodnja, ciljeve i posledice koje je ona imala.

Naravno, sistem opšte prihvaćenih vrednosti, ako bi se nastavila promocija ove akcije kao legalanog čina, počeo bi da se ruši iz temelja. Proklamovane vrednosti o pravu naroda na samoopredeljenje, o ljudskim pravima i slobodama, o multikulturalnosti, toleranciji i koegzistenciji, ne bi značile ništa, a u svetu bi zavladao stanje, bellum omnia contra omnis – rat svih protiv sviju, kakvo je opisivao i sam Tomas Hobs. Oduzimanje teritorija etničkim čišćenjem, kakvo je izvršila hrvatska vlast u svojim agresivnim vojnim akcijama, ne može da bude legitiman čin ni u kakvim okolnostima. Medjutim, legitimnost vojne akcije hrvatskih vlasti »Oluja« ali i »Bljesak« nije problematična samo zbog izvršenih zločina nad srpskim civilnim stanovništvom ili zbog progona odnosno izvršenog etničkog čišćenja? Legitimnost »Oluje« je problematična i iz niza drugih pravnih, istorijskih i etičkih razloga, o kojima je bilo reči.

Tradicionalno razumevanje legitimnosti se povezuje sa podrškom pripadnika neke zajednice organima vlasti u svemu onome što ti organi rade. Drugim rečima, legitimnost izvire iz zajedničkih interesa organa vlasti i ljudi, koji tu vlast podržavaju. Medjutim, u savremnim uslovima, razumevanje suštine pojma legitimnost, u smislu određene društvene vrednosti, zahteva i neke dodatne uslove. O legitimnosti kao društvenoj vrednosti i kriterijumu za određivanje opravdanosti (ne)činjenja pojedinca, grupe ili političkog tela, a naročito vlasti, možemo govoriti samo onda - ako se podrška izražava u demokratskom ambijentu i kada podrška nije u suprotnosti sa etičkim načelima, kada rezultati podrške ne ugrožavaju osnovna i kolektivna ljudska prava i slobode. Naravno, po našoj oceni, svako dalje ustrajavanje na legitimnosti »Oluje«, a posebno nakon obelodanjivanja da je ona imala za motiv zločin, odnosno da se radi o udruženom zločinačkom poduhvatu, kako se to kaže u presudi Haškog suda, može da dovede čak i do kvalifikacija o kolektivnoj odgovornosti hrvatskog naroda za zločine etničkog čišćenja.

Isto tako, u radu smo pokazali, da izvor legitimiteta i legaliteta Jugoslavije ne počiva na Avnoju i revoluciji, nego na vojnim, političkim i

moralnim uspesima Srbije u ratovima koje je vodila, uvek u savezu ili koaliciji sa Zapadom. Avnoj je, nažalost bio, često i neodgovorno upotrebljavan u istorijskoj i pravnoj nauci kao izvor za označavanje legalnosti i legitimiteta prava naroda i nacionalnih manjina na prostorima nekadašnje Jugoslavije, da odande izvode sva svoja prava na teritorije i svoje nacionalne države i državnosti. Isto tako, činjenica je, da ustavne odredbe (Ustav SFRJ 1974), kojima se određuje postupak secesije ili promena granica, od strane Slovenaca i Hrvata, ali i Muslimana (*bez obzira što o ovoj etničkoj kategoriji postoji mnoštvo nejasnoća*) nisu poštovane, pa i sva njihova secesionistička činjenja sa stajališta Jugoslavije kao celine, ne temelje niti na legalnosti niti na legitimnosti.

Ako sledimo odredbama Ustava SR Hrvatske, gde se u prvo članu kaže da je Hrvatska država hrvatskog i srpskog naroda, sve do donošenja novog hrvatskog ustava 22. decembra 1990. godine, srpskom narodu su garantovale, status naroda sa svim onim pravima, koja nosi takav status, a pre svega pravo na samoopredeljenje, dakle na svoju državu. Jednostranim ukidanjem tog prava od strane hrvatske skupštine, Hrvatska je de jure prisvojila teritorije srpskog naroda, koji nije želeo da te teritorije uključi u Hrvatsku izvan Jugoslavije. Mišljenja je, da se iz takvog postupka ne može vući legitimitet za oružano i de facto priključenje RSK Hrvatskoj.

Medjunarodni krivični sud u Hagu (ICC) je 15. aprila 2011. godine, izrekao Anti Gotovini, Ivanu Čermaku i Mladenu Markaču presudu na temelju navoda da su sudjelovali u udruženom zločinačkom pothvatu. Cilj tog navedenog zločinačkog pothvata bilo je trajno uklanjanje srpskog stanovništva iz područja Krajine (etničko čišćenje). Vijeće je zaključilo da je Franjo Tuđman, glavni politički i vojni vođa u Hrvatskoj pre, tokom i nakon perioda optužnice, bio ključni član udruženog zločinačkog pothvata. Sud je Gotovinu i Markača proglasilo krivim po osnovu udruženog zločinačkog pothvata, na čijem čelu je dokazano stajao sam tadašnji predsednik Franjo Tuđman sa najvišim državnim vrhom. »Boljkovac takodje napominje da je Tuđman 'želio rat po svaku cenu' i objašnjava: »Rat nije bio nužnost već namjera. Po tom njegovom konceptu, Srbi su trebali nestati iz Hrvatske«. I na kraju, mišljenja su da hrvatska oružana akcija protiv RSK, nije bila niti legitimna niti legalna, već isključivo nasilan politički čin, kojim je ostvaren davno priželjkivani politički cilj, Hrvatska bez Srba. Ako ste drugačijeg mišljenja, unapred se radujemo sučeljavanju moći argumenata.

Izvori i literatura

1. Avramov, Smilja (2011). Strategija zaborava i falisikovanje stvarnosti, Geopolitika, april, Beograd.
2. Bataković, Dušan (2006). Novija istorija srpskog naroda, Naš dom, Beograd.
3. Boljkovac, Josip (2009). Tuđman je želeo rat po svaku cenu, Intervju 12. februara u Zagrebu, Politika 13. februara, Beograd.
4. Djurić, Mihajlo i naučna grupa (1975). Legitimnost, Politička Enciklopedija, Savremena administracija, Beograd.

5. Galbrajt Piter (2011). SAD nisu dale zeleno svetlo za Oluju, Politika elektronsko izdanje, 25. april 2011
6. <http://www.veritas.org.rs/spiskovi/nestali/poginuli.php>
7. Marković, Ratko (1987). Ustav i ustavna dokumenta Socijalističke Jugoslavije 1942 – 1981, Savremena administracija, Beograd.
8. Simić, Pero (2009). Tito – skrivnost stoletja. Povzetek Delo - Mag 19. oktober, Ljubljana.
9. Mesić, Stjepan (2011). u tekstu za riječki Novi list« (Politika Beograd, objavljeno: 22.04.2011).
10. Ustav SFR Jugoslavije (1974). Narodno sveučilište grada Zagreba, Centar za aktualni politički studij, Zagreb.
11. Veljković, Božidar (2010). Srpsko pitanje i KPJ, NUBL, Banja Luka.

SVAROG